

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 130 2009

I distribution:

Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Göteborg: Stina Hansson, Lisbeth Larsson

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius, Per Rydén

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Uppsala: Bengt Landgren, Torsten Pettersson, Johan Svedjedal

Redaktörer: Otto Fischer (uppsatser) och Petra Söderlund (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes till Litteraturvetenskapliga institutionen, Box 632, 751 26 Uppsala, samt även digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till Otto.Fischer@littvet.uu.se. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 1 juni 2010 och för recensioner 1 september 2010.

Uppsatsförfattarna erhåller digitalt underlag för särtryck, i form av en pdf-fil.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.littvet.uu.se.

ISBN 978-91-87666-27-8

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2010

Slutomdömet är trots mina invändningar att avhandlingen är intressant och väl genomarbetad. Tveklöst framstår Selma Lagerlöf som en författare som använt sig av det gotiska i sina berättelser. Genomgången av gotikens historia är gedigen och lättläst – och användbar i en undervisning av gotisk litteratur. Forskningsöversikten är grundlig – även om det kunde ha nämnts en och annan tysk eller fransk författare. Analyserna är spännande att ta del av – speciellt namnanalyserna. Urvalet av Lagerlöfs berättelser är utmärkt. Dels för att de är illustrativa för det som ska undersökas, dels för att det känns fräscht att de inte tillhör de mest kända verken av Selma Lagerlöf.

Avslutningsvis vill jag understryka att avhandlingens är välskriven och både spännande och rolig att läsa. Analyserna ger nya perspektiv på Selma Lagerlöfs författarskap samtidigt som de provocerar fram nya försök till tolkningar. Är inte detta ett av forskningens främsta syften, att stimulera till nya forskningsinsatser?

Birthe Sjöberg

Anna Bohlin, *Röstens anatomi. Läsningar av politik i Elin Wägners Silverforsen, Selma Lagerlöfs Löwensköldstrilogi och Klara Johansons Tidevarvska-serier*. Bokförlaget h:ström. Umeå 2008.

Allmän rösträtt! Alla myndiga svenska medborgare ska få säga sitt genom att lägga en röst i riksdagsvalet 1924. Det var andra gången kvinnorna, och fjärde gången män ur de lägre klasserna, fick vara med och styra landet. Men motsvarades den abstrakta rösten på röstsedeln av en konkret röst och en identitet? På vilket sätt var den konkreta rösten politisk? Uttalar den en sanning om individ eller kollektiv? Anna Bohlins avhandling ger sig i kast med att analysera hur röst och kropp förhåller sig till varandra och hur dessa tillsammans skapar identitetspolitik i texter som på ytan ter sig opolitiska.

Rösten har en anatomi, en kropp, som kan avtäckas, menar Anna Bohlin i sin avhandling *Röstens anatomi. Läsningar av politik i Elin Wägners Silverforsen, Selma Lagerlöfs Löwensköldstrilogi och Klara Johansons Tidevarvska-serier*. Den röst som läsaren inbjuds att följa och som lockas fram i analysen är vidare en politisk röst buren av kvinnliga protagonister i *Silverforsen* (1924), *Löwensköldskaringen* och *Charlotte Löwensköld* (båda 1925), *Anna Swärd* (1928) och Klara Johansons kåserier, "An-

märkningar", i den feministiska tidskriften *Tidevarvet* (1923–1924). Detta är texter av mycket olika slag, samtidslitteratur, historiska romaner och kåserier, producerade under en period som innebar stora sociala och politiska samhällsförändringar. Den dagspolitiska situationen och den omorientering inom kvinnorörelsen som skedde i efterdyningarna av att rösträttsrörelsen avmattats efter vinsten 1919 ingår i den politiska kontexten. 1924 är också året då den feministiska tidskriften *Tidevarvet* startas av en grupp radikala kvinnor. I första numret av denna politiska tidskrift skrev samtliga av handlingens skribentkvinnor, Wägner, Lagerlöf och Johansson.

För att strukturera upp detta omfattande material har Anna Bohlin delat in avhandlingen i tre analyskapitel på ungefär hundra sidor var som i tur och ordning fokuserar var och en av skribenterna. Texternas olika karaktär kräver också olika metoder och Bohlin lyfter in ett brett register av nutida litteraturteoretiker, feministiska och andra samtida teoretiker som skapar en tolkningskontext för Wägners, Lagerlöfs och Johansons idéer.

Sökandet efter identitetspolitik är avhandlingens huvuduppgift. Identitetspolitiken är i sin tur kopplad till en materiell kropp, i detta fall kvinnokropp(-ar), som behöver, menar Bohlin, utveckla en röst som talar identiteten. Bohlin formulerar själv sitt syfte som en "jakt efter den identitetspolitiska rösten i skönlitterär aktion" (21). Mer precist kan syftet formuleras som en undersökning av "röstens funktion i dessa texters meningsproduktion" (22). För ändamålet vill Bohlin dels frilägga rösten för analys, dels undersöka hur den identitetspolitiska rösten refererar till kropp, och därför blir det en central uppgift att undersöka röstens kropp. Utgångspunkten är alltså att i *Silverforsen*, *Löwensköldtrilogin* och "Anmärkningar" iscensätts röst, kropp, mening och identitetspolitik, samt att detta går att studera genom en litteraturvetenskaplig analys.

Syftesformuleringen och den litteratur- och genussteoretiska ansatsen baddar för att skönlitteratur och kåserier läses som feministisk teori och att texter förstås som en politisk arena där identitetspolitik framförhandlas och togrörs. För Bohlins syfte är detta en fullt legitim och välargumenterad analytisk strategi. Studien resulterar dessutom i "en ny metateoretisk analysmodell" genom vilken "analysen av olika emancipatoriska teoribildningar under tidigt 1900-tal blir mer exakta" (43). Jag återkommer till modellen senare.

I det följande ska jag kort beskriva de tre delarna, inklusive teoretiska och kontextuella inslag, sedan presentera den modell som Bohlin utvecklar, för att därefter övergå till att kritiskt diskutera några generella frågor och problem.

I kapitel 2, det första analyskapitlet, står Elin Wagners roman *Silverforsen* i fokus. Att Elin Wagner var feminist och att detta präglade valet av teman i hennes skönlitterära författarskap var välkänt under hennes levnadstid och har än starkare lyfts fram av modern forskning inom litteraturvetenskap och idéhistoria. *Silverforsen* tillhör dock inte de mest uppenbart feministiska av Wagners romaner men genom att Bohlin läser boken i ljuset av förändringar i 1920-talets lagstiftning visar hon hur Wagner bearbetar samtida politiska frågor i romanform. Romanens handling går kort ut på att åter skapa balansen i en familj där otrohet, skilsmässa, passion och våld hotar ordningen. Vi får följa Virginie Coreus, ogift, husfru till sin bror kyrkoherden Gabriel, lekmanamedlare, konstnär, adoptivmoder till den otrogne Gudrun och i hemlighet förälskad i sin svärson Bengt. Berättarrösten tillhör Virginie, hon är också den moraliska auktoriteten i romanen. Inledningsvis ger Bohlin en översikt av forskningen kring romangenren som en plats för kvinnors sociala och politiska debatt och visar där efter hur Wagner knyter an till pågående feministiska teoretiska diskussioner: om den nya kvinnan genom Alexandra Kollontaj, Olive Schreiner och Charlotte Perkins Gillman; om moderlighet och samhällsmoderlighet genom Ellen Key; samt feministisk sexualpsykologi genom Mathilde Vaerting.

För att öppna *Silverforsen* för nytolkningar använder Bohlin ett antal textteoretiska verktyg, av vilka allegoriseringen är central. Varje allegori arbetar med tidigare texter, och för att de allegoriska figurerna eller typologierna ska kunna kännas igen krävs att begreppen och situationerna redan finns formulerade, att det finns en eller fler preterexter, som utgör förutsättningarna för tolkningar av allegorin (115). Två sådana auktoritativa texter fungerar som preterexter till uttolkningen av *Silverforsen*, den ena är *Bibeln* och den andra är Lagen, närmare bestämt 1920 års giftermålsbalk som karaktäriseras av större jämlikhet mellan könen men kvarhåller tanken om manligt förmyndarskap. Romanen blir alltså en plats att utforska konsekvenserna och komplexiteten av den nya mer jämställda lagstiftningen i förhållande till religion och familjetradition.

Vidare undersöks de olika kvinnorna som framträder i boken i termer av deras förhållande till be-

greppen Ny Kvinna och Samhällsmoder. Men det är inte den Nya Kvinnan som stereotyp, som framträder som aktören i Bohlins analys av *Silverforsen*, utan modern i dess socialiserade och politiserade framträdelseformer: husmodern och samhällsmoder. Visserligen, menar Bohlin, bär Virginie uppenbara drag av den Nya Kvinnan men hon är framför allt den ellenkeyska samhällsmoder förkroppsligad. Romanen berättas följaktligen ur ett samhällsmoderligt perspektiv eftersom Virginie är samhällsmoder, men också genom att berättarrösten intar denna position.

Bohlin vill i sin analys av *Silverforsen* visa ”hur rösten konstrueras, hur [röstens] relation till kropp och begär upprättas” (68) och identitetspolitiken hos Wagner handlar, enligt Bohlin, om att ”[k]vinnan ska finna sin egen röst, en röst som uttalar hennes innersta identitet, och först genom denna förankring i sitt kroppsliga begär kan hon agera i samhället med orubblig visshet om att handla rätt” (68). Bohlin konstaterar att Virginies inre röst blir liktydig med hennes fysiska erfarenheter och menar att det är utvecklingen av den mogna, politiska, rösten kopplad till kvinnokroppen som är det politiska elementet i Wagners bok, kroppen får en röst, rösten får en kropp, och dessa uttalar samma.

Om Wägnerkapitlet fokuserar huvudsakligen kroppens betydelse för sanning och autenticitet så rör sig kapitlet om Selma Lagerlöf mot en analys av röstens makt. Romantrilogin är en släktsaga som sträcker sig över flera generationer (1741–1850) där varje bok kretsar kring en generation eller person och vi följer historien om en släkt där olika förvecklingar och förväxlingar ligger i fokus. I *Löwensköldska ringen* är det stölden av en ring som kastar en förbannelse över en familj som i förlängningen drabbar hela orten. Förbannelsen upphävs men ett löfte bryts, liket leder till missämja och elakt begär i boken om *Charlotte Löwensköld*, där missförstånd och manipulation hindrar Charlotte och Karl-Arthur från att få varandra. *Anna Swärd* är namnet på den kvinna som Karl-Arthur väljer på måfå då han inte kan få sin Charlotte. Men Anna kan inte förlika sig med hans livsval utan väljer att gå sin egen väg.

Att rösten får så stor betydelse förklarar Bohlin med att röstens funktion ger utrymme för förställning och försätligt förtal och det är manipulationen som driver berättelsen vidare, styr in händelserna på nya spår. Bohlin konstaterar att ”rösten får en rentav förfärande makt” (169). I intrigen återfinns demoner, anklagare och allehanda retoriker

som med sin röst både trollbinder och vilseleder.

Bohlin läser Löwensköldtrilogin som en berättelse om utvecklingen av det moderna samhället, om folket, om ekonomi och om makt. Följaktligen lyfter Bohlin fram Thomas Carlyle som en betydande influens för Lagerlöfs tänkande kring relationen kropp och makt, kärlek och röst. Men även Ellen Keys hygienism är intressant för frågan om vilka som ska befolka det nya samhället. Lagerlöf är besatt av frågor om ledaren och det goda ledarskapet, menar Bohlin, och här har inte minst människokärleken en viktig funktion (205). Det är nämligen bara genom förståelse och respekt för varje individs funktion i en gemensam samhällskropp som vi kan bli goda människor och goda ledare. Det är klassförsoning utan krav på jämlikhet. Identitetspolitiken i Löwensköldtrilogin handlar därför om att finna individens plats i samhällskroppen.

Samhällsmodern innehar en nyckelposition också i Lagerlöfs verk men här är det, menar Bohlin, inte främst moderligheten som cementeras utan samhällseligheten. Det är genom sin position i en ekonomisk produktionsrationalitet som samhällsmodern kan verka till fullo. För att det goda samhällsmoderskapet ska blomstra måste kvinnan, till exempel samhällsmodern Anna Swärd, inträda och organisera arbete och försörjning för de fattiga barnen som hon och maken/prästen Karl Arthur ropat in på auktion. Bohlin menar att Lagerlöf på detta sätt skriver identitetspolitik i *ekonomiska* snarare än *biologiska* termer. Följaktligen är det inte kvinnokroppen som avgör den politiska identiteten som hos Wägner, det är förhållandet till produktionen. Rösten och kroppen i harmoni bildar identitet och politik som tillkännager sig själv (som sann och autentisk) genom att låta röst och kropp sammanfalla (263).

I det tredje analyskapitlet lämnas skönlitteraturen och objekt för analysen bli istället journalisten och kritikern Klara Johanssons kåserier under rubriken "Anmärkningar". Bohlin har inlett kapitlet om Wägner och om Lagerlöf med citat ur *Bibeln*, det vill säga utdrag ur de prexter som utgör basen för respektive författares allegoriserings. Inför kapitlet om Klara Johansson är det däremot citat från filosoferna Kierkegaard och Platon som skapar ramen för tolkningen.

Där ironi och allegori spelat en viktig men ändå sekundär roll i analysen av Wägners och Lagerlöfs texter blir ironin hos Johansson allra tydligast en politisk strategi. Det är rösten snarare än kroppen som ger en rätt att handla. Rösten är "full-

makten och signaturen" (271). Men tanken på en *gemensam* kvinnlig röst blir för Johansson absurd eftersom det inte finns någon gemensam utgångspunkt att tala från, ingen kollektiv kvinnlighet. Även andra föreställningar om kollektivet blir ifrågasatta i Johanssons texter, till exempel "Allmänheten" och den marxistiska tanken om att kollektivet talar med gemensam röst. Kåserierna förmedlar alltså en helt grundläggande kritik av den identitetspolitikens logik som Wägner och Lagerlöf arbetar för att etablera. Dessutom är husmodern den identitetsposition som Johansson kritiserar skarpt. Hon skriver att husmodern visserligen är en växande maktfaktor, men att hon endast kan bli det genom att överträda sina gränser, det vill säga när hon ägnar sig åt intellektuellt arbete, kurser och föreläsningar. Den keyska samhällsmoderligheten, som ju både Wägner och Lagerlöf anammar med modifikationer, blir snarast en "prickskjutnings-tavla", för att låna Bohlins beskrivning (363).

Den här negativa synen på möjligheten av en kollektiv röst eller en samhällsmoderlighet relateras av Bohlin till två samtida österrikiska tänkare, Rosa Mayreder och Otto Weininger. Trots avgörande meningsskiljaktigheter i övrigt delar dessa två föreställningen att kvinnlighet och manlighet i varje individ kombinerades på olika sätt. I varje kvinna fanns både manlighet och kvinnlighet och vice versa. Det som var avgörande för kvinnans emancipation var enligt dessa inte den biologiska kvinnokroppen, utan hennes möjlighet att frigöra sig och höja sig över den degradering av intellektet som traditionella kvinnoyrsslor innebar. Det finns alltså ingen enkel korrelation mellan intellekt och kropp, och därför inte heller mellan politik och kropp. För Johansson är det snarare Platons idealism som är förebild för hur relationen mellan röst och kropp upprättas. Berättarrösten är en ironisk utsägelseposition som markerar en politisk hållning genom att vägra underordna sig någon identitetspolitik. Materialiseringsen är med andra ord nödvändig men inte identitetsskapande.

I det avslutande kapitlet lyfter Bohlin fram de olika sätt som Wägner, Lagerlöf och Johansson relaterar röst till kropp i sina respektive emancipationsteorier. Här föreslår Bohlin en tropologisk modell som kan användas för att analysera förhållandet mellan mening och kropp. Hon menar vidare att modellen kan fungera som en metateoretisk analysmodell för det tidiga 1900-talets emancipatoriska teorier och utgöra ett alternativ till den numera rätt diskrediterade distinktionen samart/

särart. Modellen utgår från retorikens troper som just preciserar relationen mellan uttryckets mening och uttryckets ordkropp. Bohlin prövar dessa troper på ett antal tänkare som redan presenterats i avhandlingen för att tydliggöra hur troperna kan tänkas fungera. Nedan presenterar jag min tolkning av modellen och kommer därefter att diskutera modellens förtjänster och begränsningar.

Metafor

Kropp = röst. Kroppen är inte mening, men mening tar form av kroppen, relationen är metaforisk. Detta förhållande finner vi till exempel i Wagners emancipationsteori: röst och kropp betyder det samma, men är åtskilda uttryck.

Synekdoke

Ellen Keys emancipationsteori däremot bygger på att kropp = mening, vilket beskrivs bäst av det retoriska begreppet synekdoke, återfinns även hos Charlotte Perkins Gillman.

Allegori

Hos Rosa Mayreder och Klara Johansson hamnar individualitet på kollisionkurs med kroppsligheten, kropp ≠ mening. Dessa befinner sig i ett spänningsförhållande till varandra och evolutionen definierar kroppens betydelse negativt och kvinnan måste överskrida kroppens begränsningar. Detta förhållande kan liknas vid en allegori, att säga en sak och mena en annan. Mellan mening och uttryck upprättas en godtycklig relation.

Katakretiskt

Selma Lagerlöf upprättar relationen mellan kropp och mening katakretiskt, menar Bohlin. Ords användningsområden utvidgas till exempel genom att kvinnor kan uppfylla förment manliga egenskaper och vice versa. Förhållandet mellan kropp och mening är inte det förväntade, mening ≈ kropp.

Metonymi

Och slutligen blir kroppen en effekt av produktionsförhållandena i Alexandra Kollontajs socialistiska analys. Produktionsförhållanden ger kroppen dess mening eftersom kroppen är ett uttrycker för de historiska förhållandena: produktionsförhållanden => kropp. Detta liknar Bohlin vid metonymin då uttrycket är en konsekvens av meningen.

Det finns alltså ett antal sätt att förstå och utforska hur kropp och mening hänger ihop och Bohlin vill

med sitt bidrag tillföra något till den stagnerade diskussionen om smart/särart. Fördelen med Bohlins modell är att den varken är dikotomisk eller uttömmande, vilket gör att den kan kompletteras, och den ringar in det komplexa förhållandet mellan röst, kropp, mening och politik/identitetspolitik. Diskussionen kring smart/särart är för tillfället inte särskilt livlig, däremot vill jag påstå, och jag tro Bohlin skulle hålla med mig, att detta dikotoma synsätt mycket starkt styr vår förståelse av "bra" och "mindre" bra feministiskt tänkande. Men det är också möjligt att, om man vill, använda både Bohlins modell och samtidigt applicera distinktionen smart/särart. Till exempel skulle metaforiska, synekdotiska (och eventuellt katakretiska) förhållanden mellan kropp, röst och mening kunna etiketteras "särart", de andra som "smart". Ytterligare ett problem är att smart/särart relaterar två kön till varandra och ställer frågor som "är kvinnor och män lika eller olika?" och "vari består olikheter/likheter?" på en ontologisk nivå. Bohlins modell säger snarar något om förhållandet mellan individ, identitet, politik och fungerar därmed på en annan analysnivå. Bohlins modell ersätter alltså inte den gamla modellen, däremot möjliggör den nya mer komplexa tolkningar om hur kropp och mening konstituerats inom feministisk teori. I vilken mån den utmanar smart/särart-dikotomin återstår att se, men hur som helst är den ett välkommet alternativ som jag gärna vill se utvecklat.

Bohlin introducerar och använder olika förklaringsmodeller, teoretiska och ideologiska influenser, för de olika författarna, både vad det gäller idéhistoriska kontexter, samtids-teoretiska kontexter och de mer litteraturvetenskapliga verktygen. Det finns nackdelarna med ett så brett spektrum eftersom det ymniga användandet av teorier leder till problem med avhandlingens struktur. Som läsare av en akademisk avhandling förväntar man sig en viss symmetri och en uppföljning av introducerade tänkare. Jag ställer mig till exempel frågande till varför inte teoretiker som Vaerting och Mayreder återkommer oftare, utan får rumstera i varsitt kapitel, den första hos Wägnar och den andra hos Johansson? Jag menar att till exempel Vaerting med fördel kunde fördjupa vissa centrala delar av Lagerlöf-analysen genom hennes teori om att det är individens plats i samhället och de uppgifter denne utför (inte kön) som avgör personens sociala position. Det här är en viktig poäng i Bohlins Lagerlöf-läsning där hon ser ett könsöverskridande medborgarskap etableras i det moderna samhället.

Bohlin visar en stor självständighet när det gäller begreppsanvändning vilket är en beundransvärd förmåga, rent av en förutsättning för att kunna utvidga teorier och analyser till nya områden. Ett exempel på sådant nytänkande är den ovan diskuterade tropiska modellen som jag alltså trots de kritiska synpunkterna uppskattar för författarens sätt att på stort allvar försöka skapa alternativ till en dominerande modell. I två fall blir dock definitionerna av nyckelbegrepp besvärliga: det gäller begreppet politik och kollapsen av distinktionen mellan den Nya Kvinna och Samhällsmodern. Begreppet politik är centralt för Bohlin eftersom hon vill visa att de analyserade texterna skapar identitetspolitiska positioner. Politik verkar dock vara något mycket vagt och en definition formuleras allteftersom och måste härledas från uttalanden som "Den enskildas handlande är en angelägenhet för alla; det är, med andra ord, politiskt" (102); "De privata angelägenheterna är offentliga angelägenheter och anvisar rösten olika uppgifter i samhället" (45); "Berättaren har ett politiskt uppdrag" (99); "Politiken är livet, det vi gör mot varandra, menar Wägner" (102). Inte heller identitetspolitik definieras på ett klagörande sätt medan avhandlingens andra bärande begrepp, röst och kropp, behandlas i varsitt avsnitt och undersöks teoretiskt (22–44). Visserligen operationaliseras identitetspolitik: det "används analytiskt i bemärkelsen att i kraft av något man uppfattar som sin identitet (kvinna, arbetare, homosexuell eller något annat) argumentera för en politisk ståndpunkt, som gör anspråk på att omfatta alla som förutsätts dela denna identitet" (39). Tydligare definitioner hade kunnat användas för att utvärdera inte bara vad som är politik och identitetspolitik i de analyserade texterna, utan också vad som inte är det!

När det gäller kollapsen av distinktionen mellan de genusvetenskapliga begreppen den Nya Kvinnan och Samhällsmodern är målet för Bohlins handlande oklart. I sin renodlade form beskriver de två idealiserade kvinnotyper som ofta fungerat som ett motsatspar. I Bohlins avhandling visar det sig dock att alla kvinnor bär drag av både den Nya Kvinnan och Samhällsmodern, det vill säga distinktionen dem emellan raseras. Min poäng är inte att hävda idealtypernas förträfflighet utan jag menar att Bohlins argumentation inte är nog övertygande för att legitimera ett så drastiskt förfarande. Till exempel tillskrivs Lagerlöfs piprökande gårdsfarihandlerska Anna Swärd, denna dalkulla som i övrigt får stå för naturen, nationen och traditionen, drag från den

Ny Kvinna: "ägare av egen affärsverksamhet ... ger henne fri tillgång till landsvägen" (216); "hon röker – visserligen pipa och inte cigaretter, men till lika stor förskräckelse för borgerligheten" (217). Visserligen är några av kännetecknen för den Nya Kvinnan att hon rörde sig utanför hemmet, arbetade och kunde både röka och dricka alkohol men min tolkning är inte att dessa attribut designerar Anna positionen av Ny Kvinna, tvärtom. Däremot är Bohlin själv en rimligare tolkning på spåren, det är nämligen mer troligt att det handlar om just borgerlighetens förskräckelse inför allmogen. I vilken utsträckning överskridandet av klass- och genusgränser sammanfaller i den Nya Kvinnan, liksom hur idéer om samhällsmoderligheten präglas av medelklassnormer, är fortfarande relativt lite utforskat inom genusvetenskap.

Detta sagt, måste jag dock framhålla att avhandlingens styrka också ligger i dess teoretiska äventyrlighet. Ibland blixtrar det till när Bohlin låter gamla teoretiker och teorier få ny aktualitet. I avhandlingen framstår ju framför allt Rosa Mayreder inte bara som samtidskontext, utan som en föregångare lika aktuell idag i egenskap av feministisk teoretiker, och i sin kritik av identitetspolitik. Även när det gäller sexualitetens betydelse för identitetspolitik ges här nya och spännande analyser av Otto Weininger, Mathilde Vaerting och Rosa Mayreder.

Anna Bohlins avhandling *Röstens anatomi* tar ett brett och spännande grepp om frågan om röstens politiska potential. Rösten är delvis kopplad till kvinnornas politiska rösträtt som är ett relativt nytt fenomen i 1920-talets Sverige, delvis till identitetspolitiska strävande, till kvinnopolitik. Röstens funktioner säger något om individens möjligheter att inte bara tala utan också bli hörd i samhället. Men rösten är, som Bohlin visar, beroende av kroppen, av materialisering, för att bli verklig och sann, till och med för att bli verksam. Och hur sambandet mellan röst och kropp formuleras hos dessa olika författare kan se mycket olika ut vilket Bohlin visar i sin modell för nya förståelser av emancipatoriska teorier. Här finns en ansats till teoriutveckling på ett område där det är välbehövligt.

Katarina Leppänen